

Avrupa Birliği ve ABD Arasında Afganistan ıkmazı

Ali İzzet Keçeci*

Tarih boyunca pek çok işgal ve müdahaleye sahne olan Afganistan toprakları, son yarım yüzyılın neredeyse tamamında gündemde kalan bir ülke olmayı başardı. nce Sovyet işgali ve karşı direniş akabinde Afgan iç savaşı ve nihayetinde 11 Eylül 2001 faciası sonrası başlayan ABD işgali ile Afganistan bir türlü huzur yüzü göremeyen bir ülke haline geldi. Afganistan'ın bu kadar uzun süreli işgal ve direnişe maruz kalmasının altında yatan siyasi ve sosyal sebepler çokça tartişıladursun, yeni bir dünya ve yeni bir demokrasi ağı adıyla başlayan ABD'nin Afganistan işgali aradan geçen 20 yılın ardından Başkan Joe Biden'in açıklamasıyla son buldu ve ABD askerleri ülkeyi neredeyse kaçarcasına terk etti. Peki bu 20 sene de Afganistan'da bir şeyler değişti mi? Dünyaya daha entegre bir Afganistan'dan söz edebildik mi?

şöyle ki; Uzun süren Taliban yönetimi döneminde başta kadınların iş ve sosyal hayattan dışlanmasından

tutunda, erken yaşta evlendirilmelerine, erkeklerin sakal ve kıyafet zorunluluğundan diğer bir dizi baskıya nice zorluklar yaşandı. ABD işgali ile başlayan yeni dönemde önce devrik Afganistan lideri Zahir şah ülkesine döndü ve geleneksel aşiret gruplarını bir araya getirme vazifesi verildi, Hamit Karzai liderliğinde kurulan yeni Afganistan yönetimi başta ABD ve AB lkeleri olmak üzere dünya genelinde kabul gördü. Tüm dünyaya açık şeffaf bir ülke olması beklenen Afganistan'ın işgal sonrası ilk on yılında ne Taliban'ın varlığı sona erdi nede El Kaide ile ilişkisi olan grupların. lke de her daim bir operasyon havası ve hemen her gün yaşanan sivil ve asker kayıpları gündemden hiç düşmedi. Bu dönemde geleneksel grupların bir Afganistan ulusu anlayışına sahip olmaları amaçlansa da için böyle olmadığı ve olmayacağı gerek iktidar gerekse servet paylaşımında kendisi alenen gösterdi. Öyle ki; Afganistan zengin yeraltı kaynakları, dini siyasi

*Ali İzzet Keçeci | EUROPolitika Dergisi Baş Editörü

mekanların çokluğu ve ziyaretçi akını ve en temel geçim kaynağı olan haşhaş ekimine rağmen halkın derin yoksulluğunu bir türlü bitiremedi, geleneksel Ortadoğu yönetimlerinde olduğu gibi yolsuzluk ve zimmet bir numaralı sebep olarak karşımıza çıkmaktadır Afganistan'da da.

Her ne kadar iç çatışma ve kırsalda süren kaosu bitiremese de görece olarak yaşam standartını yükselten ve özellikle kadınların daha rahat hareket edebildiği bir dönem olarak anılan ABD işgali ve gölgesinde hüküm süren Afgan hükümetinin idareden çekilmesi beklenmeyen bir sürece neden oldu. Bu sürecin ABD'nin askerlerini çekmesi ile son bulması ise neredeyse çeyrek yüzyıldır devam eden işgalin neden başarıya ulaşmadığı sorusunu akla getirdi. Başkan Biden'e yöneltilen bir soruda; "ABD askerlerini çektikten sonra kaos beklentisi olup olmadığı ve

Taliban'ın yeniden yönetimi ele geçirip geçirmeyeceği hususunda" Başkan Biden; "Güçlü bir Afgan ordusu oluşturduklarını ve gerek kara gerekse hava kuvveti olarak güçlü olduğu ve Taliban ile iyi mücadele edebileceklerini beklediğini." İfade etmiştir. Böyle bir beklenti içerisinde ülkeyi terk eden ABD askerleri ardında ciddi bir kaos ve şiddet eylemleri bırakarak uzaklaştılar çeyrek asra yakın kaldıkları topraklarda. Halk arasında özellikle çalışan kadınlar arasında ciddi bir kaos yaratan bu durum, Taliban'ın hemen Kabil şehrini ve havalimanını ele geçiremeyeceği düşüncesi ile bir süre bekle gör modunda kalsa da düşünülenin aksine Taliban çok hızlı bir şekilde başkent ve çevresini ele geçirip yeniden eski idaresini tesis etti. Kimse bu denli hızlı bir çekiliş ve bu denli hızlı bir geriye dönüş beklemezken, dünya bir anda Taliban yönetimi ile muhatap olup olmama seçenekleri arasında kaldı.

ABD'nin başta Avrupa Birliği olmak üzere dünyanın yetkili karar mekanizmaları ile istişare etmeden bir nevi tek taraflı ve süratli olarak aldığı bu karar, Afganistan'da ilişki içerisinde bulunduğu kişi ve grupların zor durumda kalmasından çekinen AB yetkililerini ve ülkelerini de sıkıntıya sevk etti. AB Dış İlişkiler Yüksek Temsilcisi Joseph Borrell'in; "Savaşı Taliban kazandı, biz kaybettik" mealindeki açıklamasına NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg; "Biz Afganistan'a bize karşı saldıran terör gruplarına ev sahipliği yaptığı ve onları örgütlediği için müdahalede bulduk ve bunu başardık. Şu an yeni durumda, bize yeniden böyle terör gruplarına ev sahipliği yapmayacakları ve barındırmayacaklarına dair söz verdiler ve bunu takip edeceğiz, kontrol edecek gücümüz var." Şeklinde cevap vermesi akıllara bir dizi soru işaretini getirdi.

Öncelikle AB yetkilileri en önemli ağızlardan, ABD'nin kendilerini yolda bıraktığı ve diyalog halinde olmadan Afganistan'dan çekildiğini ve başta AB'nin Afganistan'da yer alan paydaşları (iş yaptığı kişi ve kurumlar) olmak üzere tüm Afgan halkını zor durumda bıraktığını dile getirmektedir. ABD ve NATO sanki biraz da bile isteye çekilerek yenilenmiş bir Taliban yönetimiyle muhatap olmaya hevesli iken AB yetkililerinden bu konuda biraz çekingen biraz da kafaları karıştıran beyanatlar gelmektedir. Afganistan'dan çekiliş sürecinde her türlü durumda ABD'ye bağımlı bir görüntü çizen AB'den rahatsız olduğunu dile getiren Borrell, "bölgede Pakistan, İran ve Türkiye'nin daha etkin olacağı ve yeni bir pozisyon belirleyeceği ve Rusya ve Çin'inde etkisini artıracacağı endişesi ile Taliban ile diyaloga hazır olunması gerektiğini" dile getirdi.

Afganistan'dan başlayıp AB kapılarına dayanacak yeni bir göç dalgası ile de yüz yüze gelmek istemeyen AB yetkilileri, yaptıkları görüşmeler ile yeni yardım paketleri üzerinde anlaşmalarını duyurdular. Afganistan halkına doğrudan ulaştırılmasını sağlamak için alternatif yollar arayan AB yetkililerinin karşısına yine Taliban ile muhatap olmaktan başka yol görünmemektedir. Taliban'ın yeniden Kabil yönetimine geldikten sonra yaptığı ilk açıklamalarda artık eskisi gibi olmayacaklarını, dünyaya açık olacaklarını ve kadın hakları konusunda daha esnek olacaklarını dile getirdiler. Taliban yöneticileri bu açıklamaları yapsa da ülke genelinde yeniden dini kurallara göre hüküm verildiği ve rehm ve idam cezalarına yeniden başlandığı da gelen haberler arasında.

Avrupa Birliği'nin Suriye üzerinden gelen göç dalgası ile yaşadığı mücadele ve bunun getirdiği tecrübe neticesinde bir kez de Afganistan üzerinden böyle bir göç dalgası ile karşılaşmak istememesi hemen tüm yetkililerin dilinde yer almaktadır. Bunun için Afganistan'ın yeni yönetimi ile tıpkı NATO genel sekreterinin dediği şekilde bekle gör politikası çerçevesinde bir diyaloga girmek sanırım şu an düşünülen en mantıklı yol olarak görünmektedir. Çevre ülkelerinde birer birer başkentlerinde Taliban yöneticilerini ağırlamaya başlaması da bu tezi güçlendirmektedir. Afganistan'ın yeniden terör gruplarına yuva olmaması ve onları beslememesi bir beklenti

olsa da, geçmiş tecrübeler, Afganistan'ın coğrafi zorluğu ve başta uyuşturucu ticareti olmak üzere yasa dışı tüm faaliyetlere müsait bir dengesi olması sebebiyle bu beklentinin çokta istenildiği gibi olmayacağı ortadadır. Suriye ve Irak'ta savaşan çoğu cihatçı grupların eğitim ve insan kaynağı konusunda Afganistan'dan yararlandığı geçmişten beri bilinegelen bir durumken, Afganistan'ın yeniden Taliban'a bir nevi teslim edilmesi akıllara şu soruyu getirmektedir. Acaba Suriye ve Irak'ta yaşanacak bir iç barış ve huzur dönemi beklentisi o bölgelerde bulunan silahlı grupların yeniden güvenli bir limana mesela Afganistan'a dönmesi anlamına mı gelecek? Böyle bir politik düşünce ya da atılan bir adım var mı bunu zaman gösterecek ancak görünen o ki, aradan geçen 20 sene tüm taraflarda bir değişime ve yeni beklentilerin oluşmasına sebep olmuş gibi görünüyor. Taliban ne kadar değişti? ABD işgal döneminde ki ABD' mi? Avrupa Birliği bu kez birlik olup tek sesli ve çözüm odaklı olabilecek mi? NATO ise Genel Sekreterinin de dediği gibi, Taliban'la bir diyalog kurup bekleyip gelişmelere göre mi hareket edecek. Tüm bunların yanında, Suriye ve Irak'tan toparlanıp Afganistan'a geçecek olan silahlı grupların bir süre sonra yeniden Afganistan'ı hedef haline getirmesi ve yeniden bir işgalin fişliğini ateşlemesi de mümkün müdür? Arzu edilen bir durum olmasa da bunu zaman gösterecektir.